

P
R

O
S
T

O
R

Přeložil Jakub Šedivý

Guzel Jachina

Vlak do Samarkandu

•

•

•

•

•

•

•

P R
O S T
O R

Guzel Jachina

**P R
O S T
O R**

Guzel Jachina
Vlak do Samarkandu

přeložil Jakub Šedivý

Praha, 2022

**P R
O S T
O R**

Knihu finančně podpořilo
Ministerstvo kultury České republiky

MINISTERSTVO
KULTURY

© Guzel Yakhina 2021, all rights reserved
Published by arrangement
with ELKOST Intl. Literary Agency

Translation © Jakub Šedivý 2022
Czech edition © PROSTOR 2022
ISBN 978-80-7260-527-9

Mému otci Šamilu Zagrejeviči Jachinovi

Část první

Pět stovek

Kazaň

Čtyři tisíce verst – přesně tolik měl sanitní vlak Kazaňské železnice urazit do Turkestánu. Samotný vlak však ještě neexistoval – rozkaz k jeho řazení byl podepsán včera, devátého října třiaadvacátého roku. A žádní cestující také neexistovali – měli být posbíráni z dětských domovů a útulků: dívky a chlapi od dvou do dvanácti let, ti nejslabší a nejvyhladovělejší. Velitele transportu však už jmenovali: mladého frontového vojáka z občanské války jménem Dějev. Jmenován byl před chvílí.

„Děti,“ řekl mu místo pozdravu velitel dopravního oddělení Čajanov. „Pět set hlav. Dopravíš je z Kazaně do Samarkandu. Pověření a pokyny dostaneš u tajemníka.“

Během let strávených v dopravním oddělení Dějev doprovázel všechno, co bylo schopné pohybovat se po kolejích – od zrekvírovaného obilí a dobytka až po velrybí olej v cisternách, který do hladovějícího Povolží posílalo spřátelené Norsko. Děti však ještě nevezl.

„Kdy mám odjezd?“

„Třeba zítra. Jen co budeš mít sestavený vlak, vyraz a let jako pták, Dějeve! Děti nemají rády dlouhé cesty, zanedlouho to pochopíš sám.“

To byl celý rozhovor, který trval maximálně pár minut, ne víc. Jen nebylo jasné, co znamenalo to zvláštní „pochopíš sám“. Nebyl ale čas o tom přemýšlet. Dlouhé přemítání je pro staré lidi, ti mají času dost.

Nejdřív se obrátil na velení nádraží. To slíbilo, že se po něčem poohlédne, ale dohromady dalo jen jeden vagon, zato vagon bývalé první třídy, kdysi ušlechtilé modré barvy, nyní bledě šedé, s místy potřhaným gobelínovým čalouněním salonního vozu, téměř celými zrcadly a prostornou společenskou halou, kde se dal v případě potřeby tančit valčík. Dříve tu bývala cestovní knihovna, a dokonce i klavír, ale teď se zde vyjímala oprýskaná litinová vana (vypadala, jako by ji někdo vzal ze sekce lázní a prádelen a zapomněl na ni). Obklopená prázdnými knihovnami a zčernalými víceramennými svícny působila nepatříčně. Dějev se zamračil, ale vagon si vzal.

Nařídil, aby strhli gobelíny a odstranili svícny. A v kupé místo elegantních sítí na zavazadla přistavěli druhé a třetí patro pryčen. Ale vanu nechal. Snažil se k ní vyžádat litinová kamínka, aby bylo pro děti kde ohřát vodu na mytí, ale byl označen za buržousta, a tak nápad s teplou vodou odložil na později.

Na druhý vagon musel čekat do druhého dne: přivezli ho z Krásné Hůrky, kde stál čtyři roky v zadní části lokomotivního depa. Dějev se na kořist podíval a celý se zachvěl: nebyl to obyčejný vagon, ale pojízdný kostel. Pravděpodobně proto na něj tak dlouho sedal prach, neboť bylo obtížné ho upravit pro jakékoli potřeby Sovětského svazu. Nazelenalý bronz z kopule mohli odstranit a oltář demontovat. Ale co s klenbovými okny s červenými rámy? A co s obloukovou ozdobou pod střechou? Dějev si vzal i tenhle vagon. Naštěstí byl prostorný. „Kolik řad pryčen uděláme?“ zeptal se mistr tesařského družstva a vážně si prohlížel vysokánský strop. „Udělejme tři!“ mávl Dějev rukou. Nejspíš by se tam vešly i čtyři, ale děti by se možná bály lézt až nahoru.

O pár dní později dorazil kuchyňský vůz od Simbirsku. Byla to mizerná krabice na kolečkách, narychlo stlučená z hoblovaných prken a později vyspravovaná záplatami z překližky, se zahnutou troubou od kamen trčící ze střešního okna. Říkali, že takového harampádí se na simbirských slepých kolejích už od devatenáctého roku povaluje spousta a něco by se prý Dějevovi mohlo hodit, ale on neměl čas to tam jet zkontrolovat.

Nakonec rozřadili osobní vlak z Moskvy a pět vagonů připojili k Dějevovu vlaku, kterému už traťoví dělníci pro jeho pestrost a barevnost mezi sebou říkali „girlanda“. Vagony – všechny lehátkové, zakouřené a strašně zaplivané – nepotřebovaly tesaře, ale pořádně uklidit. Dějev tou dobou velení stanice svými požadavky utýral do té míry (to bylo samé „okamžitě!“, „hned!“ a „bezpodmínečně!“), že mu uklízeče odmítlo dát. Odplivl si, vzal několik kbelíků vody a pustil se do úklidu sám.

Tehdy se objevila poprvé. Dějev zrovna usilovně drhl mokrou podlahu, hadrem vytahoval zpod lavice hromádku slupek od semínek, když se mu přímo před obličejem vynořily dvě pěchotní boty s hranatou špičkou. Zvedl oči: lýtka, štíhlá, nikoli ve vojenských ovinovačkách, ale v jemné vlněné punčošce.

„Vrahu,“ začala rozhovor. „Proč tu ztrácíte čas?“

Dějev se zarazil. Pozvedl oči ještě výš: černá úzká sukně a pod suknem se rýsují špičatá kolena.

„Zatímco se tady plazíte po podlaze, děti umírají.“

Pokusil se vylézt zpod lavice a posadit se, ale zátylkem se praštil o její okraj.

„Co seš zač?“ Dějev byl před ženami nesmělý, a tak jim výhradně tykal a choval se sebevědomě a vyzývavě.

„Komisařka z Komise pro zlepšení života dětí. Pojedu s vámi do Samarkandu, pokud se uráčíte vstát z louže a přistoupit ke splnění rozkazu.“

„A jméno nějaké máš, komisařko?“

„Bílá.“

Dějev stejně nepochopil, jestli je to jméno, nebo příjmení. Neodvážil se zeptat znovu.

Byla starší než on, ale ne o tolik, aby mohla být jeho matkou. Spíš starší sestrou. Měla hezkou a přísnou tvář, která se mohla z fleku vyjímat na plakátu. Vlasý rusé, nakrátko ostříhané, s kučerami na všechny strany. Pohled měla panovačný jako armádní velitel. Kvůli tomuhle pohledu chtěl okamžitě vyskočit a upravit si oděv, ale ovládl se: beze spěchu si uhladil čupřinu (přitom si z čela smetl pár přilepených slunečnicových slupek), ledabyle hodil hadr do vědra (voda vystříkla přes okraj a pocákala komisaře boty) – a zůstal sedět na podlaze ležérně rozvalený.

„To mi možná pomůžeš s úklidem, soudružko Bílá? Nebo je povezeme v tomhle chlívě?“

„Pomůžu,“ odpověděla vážně. „Ale až v noci, až budou děti spát.“

„A my dva spolu ne?“ pronesl přidržle Dějev. Nechtěl být vůbec drzý, ale vyklouzlo mu to samo.

Hned se však za tu hloupou oplzlost zastyděl. Vstal, oklepal si špínu z vyhrnutých kalhot a holých kolen. A když se narovnal – uvědomil si, že se na svou návštěvnici dívá zespoďu: komisařka Bílá byla o půl hlavy vyšší.

„Obávám se, že spát nebudeme, Dějeve,“ odpověděla a upřeně se na něj zadívala a on si konečně prohlédl její oči – byly chladně šedé, s rovnými řasami. „Až do Samarkandu se nám to nepoštěstí.“

O několik minut později už kráčet vedle Bílé. Dokonce spíš nekráčet, ale spěchal po kolejších mokřích od mrholení a usilovně se snažil neuklouznout a neběžet.

Ona našlapovala zešíroka přes pražce, ačkoli měla nohy štíhlé jako dívka a pružnou postavu, pod širokými záhyby uniformy stažené v pase řemenem sotva znatelnou. Dějev sledoval rázné kroky jejích hranatých bot a uvažoval o tom, jak malá a úzká chodidla se pod nimi musí skrývat. Klopýtl, zaklel a zahnal nepřístojnou myšlenku.

„Budou se snažit zvýšit kvótu – nesmíte souhlasit!“ Bílá mluvila rychle, ani se neobtěžovala otočit hlavu k tomu, na koho mluvila, jako by střílela věty dopředu, a tak Dějev musel zrychlit krok, aby pokyny slyšel. „Zkusí přidat nemocné v podobě rekonvalescentů – nesmíte souhlasit!“

Dějev nemohl přijít na to, s kým nemá souhlasit. Jinak řečeno, na koho komisařka tak nemilosrdně pálila svými slovy?

„Budou hrát na soucit – hodte všechno na mě. Prostě jim řekněte: ta Bílá je tak zásadová a bezcitná, že se s ní nedá nijak dohodnout, to není člověk, ale kus kamene...“

„Velitelem transportu jsem ale já,“ připomenul pro jistotu Dějev.

„Vy jste velitel,“ řekla Bílá. „Všechno hodte na mě. Nebo ještě lépe mlčte, řeknu všechno sama.“

Přes zadní část nádraží prošli do města a záhy se ocitli v jeho úplném středu. Na hlavním náměstí stál palác ze žuly a mramoru, se sloupy, které by obejmuli tři lidé, a s okny mnohem vyššími než člověk – dříve to byl Šlechtický sněm, nyní kazaňské evakuační středisko číslo jedna. Právě sem byly svázeny děti z blízkých i vzdálených koutů Rudého Tatarstánu, které jejich rodiče nechťeli nebo nemohli uživit; právě odtud se očekával lví podíl pasažérů Dějevova transportu.

Zblízka středisko nevypadalo jako palác, ale jako obléhaná pevnost. Okna v suterénu byla zatlučená prkny – neprodyšně, někde ve dvou řadách – a lomená okna v přízemí byla zakrytá plechem a překližkou. Bílé mramorové sloupy hustě posévaly praskliny. Zdi byly provrtané tak četnými dírami, až se zdálo, že jsou postavené z neobvykle kyprého a porézního kamene (Dějev tyhle důlky okamžitě poznal: malé od kulek, větší od dělových střel). Budova vypadala přísně a nepřístupně, jako by kolem ní stále zuřila občanská válka. Před kým se bránili ti, co se skrývali uvnitř? Že by před dětmi obléhajícími budovu?

Děti se válely všude – na žulových vstupních schodech, na novinách rozprostřených podél zdí – tucet nebo půldruhého tuctu špinavých tělíček, zabalených v hadrech až po obočí a líně nehybných v dešti. Podobný obrázek pozoroval Dějev nejednou, ale nikdy se nezamýšlel nad tím, proč děti leží před střediskem, a ne uvnitř?

Po mírném nájezdu pro koňské povozy vystoupala Bílá k hlavnímu vchodu a zaklepala. Nic se nedělo. Zaklepala znovu, už silněji, trhla pevně zavřenými dveřmi, ale opět žádná odpověď. Stoupla si na špičky a několikrát udeřila dlaní do překližky, která zakrývala okno, a málem si poranila ruku o hřebík.

Pevnost mlčela. Děti ležící u jejího podnoží také.

Nikdo se ani nepohnul. Několik párů očí s ochablou zvědavostí sledovalo ženino počínání a jen jeden klučík, malý,

s dohněda opáleným obličejem připomínajícím špinavou bramboru, se pohodlně posadil, aby nepřišel o představení. Právě na něj se Bílá obrátila.

„Proč neotevřou?“ zeptala se bez okolků, přátelským tónem.

Žádná panovačnost ani despotický pohled, podivil se Dějev. Podívejme se, komisařka umí mluvit jako člověk!

Klučík chvíli čekal a díval se vzhůru, odkud se snášely drobné dešťové kapky.

„Přišli jste trochu pozdě,“ zamumlal neochotně. „Přijďte zítra, ráno budou vlídnější.“

„Potřebujeme tam teď,“ povzdechla si Bílá. „Třeba existuje nějaký jiný způsob... Pomoz nám.“

Znovu si dal s odpovědí na čas, jako by k němu slova doléhala z velké dálky.

„Co z toho budu mít?“

„Řeknu ti, jak se dostat dovnitř. Aby ses nemusel doprošovat přes dveře a kalhotama vytírat práh. Ale aby tě sociální sestry samy vzaly za lokýtek a zavedly dovnitř, umyly tě, nakrmily a daly ti přiděl.“

„Kecáš,“ kluk se okamžitě zakřenil a ukázal černé zuby.

„Dneska o půlnoci proběhne v Ústí zátah: Dětská komise a policie budou pročesávat břehy. Koho chytanou, toho rozvezou po dětských útulcích. Takže všichni, kdo chtějí mít střechu nad hlavou a přiděl jídla, musí být do západu slunce v Ústí. A kdo nechce, ať odsud táhne k čertu a neplete se pod nohama. Chápeš? Vyříd' to ostatním.“

Bramborová tvář se svrátila, nedůvěřivě stáhla obočí a zaškubala nosními dírkami.

„Ať se na místě propadnu!“ Bílá se udeřila sevřenou rukou do hrudi, jako by si vrážela dýku mezi žebra, a její tvář se okamžitě vyhladila a spiklenecky se usmála. „A teď mi pomoz,“ požádala Bílá znovu.

Chlapec vstal – pomalu, sotva hýbal končetinami, jako by kráčel po dně řeky, a ne po souši – a došel ke dveřím. Otočil

se k ní zády a v mžiku ztratil veškerou svou lenivou ladnost, zuřivě kopal patami a bušil pěstmi; bouchal tak silně, až se těžké lakované dřevo otrásalo a panty skřípaly.

„Chtělo to zabušit víc,“ vysvětloval, a přitom nepřestával bušit a trochu oddechoval námahou. „Platí na ně jen výdrž!“

„Žádné místo nemáme!“ Ozvalo se o chvíli později odněkud shora z okna.

Kluk však vytrvale bušil dál a brzy v jedné dveřích zasramotil klíč. Klučík okamžitě zmizel pryč a koště, které se vynořilo ze štěrbin, máchlo do vzduchu.

„Zmiz, grázle!“ V otvoru dveří se objevila obrovská ženská postava, která se oháněla koštětem jako mečem. „Táhni k čertu!“

„Co jste si to zbudovali za pevnost?“ Bílá mluvila tak tiše a hrozivě, až Dějev zamrazilo. „Válka už dávno skončila.“

„Pro někoho skončila, pro jiného je v plném proudu,“ neztratila hlavu vrátná. „Vždyť rozbijou ústav na padrť! Nemůžu za to, že jich je každý den celá armáda! A kam je všechny máme dát?“

Bílá beze slova vešla dovnitř a obrovská žena ustoupila a sklopila koště. Dějev rychle proklouzl za ní do neproniknutelné tmy uvnitř budovy se zabedněnými okny.

„Soudruzi, za kým jste přišli?“ Vrátná stále ještě postávala u dveří, zamykala poslední z několika zámků a ve tmě se jí nedařilo zasunout klíč do dírky. „Soudruzi, kam jdete? Hej!“

Ale Bílá už spěchala po širokém hlavním schodišti nahoru – tam, odkud z prvního patra prosvítalo světlo. Dějev popíchal za komisařkou, ale zakopl o něco měkkého a málem upadl. Znovu klopýtl. A divže opět neupadl. Tma slabounce vykřikla a pak posměšně vřískla:

„Soudruzi!“

Potmě nebylo nic vidět. Dějev se zastavil a šmátral rukama před sebou – nahmatl několik vyholených hlav.

„Soudruzi!“ ozval se hlasitý chichot na druhé straně. „Kam jdete?“

„Kdo ví kam!“ ozvalo se do třetice. „Podél plotu křivýho!“

„Podívat se na nenažranýho!“

„Napít se vína mešního!“

„Nadlábnout se sýra čerstvýho!“

A najednou se tmou rozléhaly hlasy, smích a vzdechy.

„Zpráskat pasáka divnýho!“

„Taky prokurátora přísnýho!“

„A leštiče bot zlodějskýho!“

„Bez povyku, bez rozruchu svinskýho!“

„Ticho!“ vyštěkla vrátná kdesi u paty schodiště.

Dějev napínal zrak a rukama šmátral před sebou a pospíchal za Bílou – skrz houf chlapců posedávajících na schodech. Dlaněmi klouzal po ostríhaných hlavách, holeněmi po číchsi ramenou a zádech. Ze všeho nejvíc se bál, že na někoho šlápne, ale dětská těla byla mnohem hbitější – sama se roztupovala do stran a vytvářela cestu, jako když se hejno potěru rozprchne při pohledu na blížící se velkou rybu.

Čím výš Dějev stoupal, tím víc se rozjasňovalo a houf dětí byl hustší. Schodiště se brzy rozdělilo na dvě ramena, z nichž každé se prudce stáčelo – jedno doleva, druhé doprava – a vedlo do prvního patra. Tady už bylo možné rozeznat oči – hnědé, zrzavé, černé, modré, trávově zbarvené –, které na ně odevšad zvědavě zíraly. Kloučci byli malí a ostríhaní jeden jako druhý. Zdálo se, že jednomu z nich chybělo ucho, ale možná to v té tmě jen tak vypadalo.

První patro se rozevíralo do dvou stran prostornou chodbou. Do vnitřních prostor vedly široké dveře, kdysi zářivě bílé s pozlacenými monogramy, které byly nyní oprýskané až na tmavé dřevo. Ze zadní části chodby už spěchala k hostům drobná dáma v brýlích, od pohledu spolupracovnice útulku. Bílá však na ženu nečekala, ale jakoby navzdory jejímu spěchu otevřela dokořán hlavní dveře a rázně vstoupila dovnitř. Dějev, hořící rozpaky, vešel za ní. Neměl by se omluvit za drzý vpád?

Vešel dovnitř a užasl: byl to taneční sál. Obrovskými okny – téměř všechna byla zasklená, jen několik z nich bylo utěsněno hadry – se dovnitř štědře linulo denní světlo. Strop byl nezvykle vysoký – bylo zapotřebí zaklonit hlavu, aby si člověk mohl prohlédnout obrovský stupňovitý lustr velikosti parní lokomotivy (všechny žárovky do jedné byly rozbité, ale bronzové kudrlinky zůstaly neporušené). Od lustru se po stropě rozbíhaly ve vlnách sádrové květy a černé praskliny. Stejně vysoko se tyčil balkon pro orchestr obehnaný bílou balustrádou a z něho se dolů spouštěly ošuntělé, ale stále půvabné sloupy.

Tenhle velký prostor byl zaplněný dětmi do takové míry, že připomínal nádražní čekárnu. Parapety byly pokryté hadry a proměněné v místa na spaní; na každém z nich se tísnilo tři nebo čtyři chlapci, místy jeden přes druhého. Jako lůžka sloužily krabice, kufry, čímsi nacpané pytle a stohy knih srovnané vedle sebe a pokryté senem (knihy byly drahé, s koženými nebo zdobenými kartonovými deskami, očividně sebrané spisy). Ti, kdo neměli své místo na spaní nebo sezení, leželi přímo na podlaze, kterou jejich špinavě bílé končetiny a vyhublé tváře pokrývaly jako souvislá hemžící se vrstva.

Příchozích si nikdo nevšímal: osazenstvo útulku zíralo z oken, mastilo karty, žvanilo, podřimovalo, vyhryzávalo si vši nebo jen tupě zíralo do stropu. Čekalo na něco? Na co? Dějev ještě nikdy předtím neviděl tolik dětí pohromadě. Z množství obnažených pat a stejných, vyholených zátylků se mu dělaly mžítka před očima. Uši mu vyplnil šum hlasů:

„Nebylo to poprvý, co jsme žrali psí maso – tak to prostě bylo. Ušlo to, nacpali jsme se a nezdechli jsme...“

„Moje máma v té době umírala, země jí už ukázala svoje černý dráčky...“

„Co mě tady poučuješ, kluku jeden?! Když něco budu chtít, tebe se ptát nebudu. Otisky nám už benga sejmulí. Zdrhnem a nikdo si toho nevšimne...“

„Ach, Panenko skákavá, Matko Boží, Královno nebe a země! Poslyš můj bolestný povzdech...“

„Živí nás tu taky mizerně: jíme vodu, pijem vodu, nikdy se nevysere...“

„Ten tvůj Mozžuchin je proti mému Douglasu Fairbanksovi jako myš proti slonovi...!“

„Až mě budou řezat, na mámu budu pěkně vzpomínat...“

„Ach, řekl jsem jí, sestřičko, všechny tak důležité sekýrujete jako Lenin...“

„Soudruzi! Vy jste z Lidového komisariátu?“

Brýlatá žena po krátkém běhu těžce oddechovala (zblízka si Dějev všiml, že její řídké vlasy upravené do drdolu jsou úplně šedivé a její pohublost není daná mládím, nýbrž stářím.) Avšak Bílá neměla v úmyslu zastavit se, rychle procházela mezi chlapeckými těly rozloženými na podlaze a rozhlížela se na všechny strany.

„Jmenuji se Shapiro.“ Žena předběhla Dějeva a jakžtakž se přizpůsobila svižné chůzi Bílé, cupitala vedle ní a snažila se podívat do tváře neznámé návštěvnice. „Vedoucí Shapiro.“

„Jaký je celkový počet dětí v centru?“ Bílá promluvila nesmírně přísným tónem, jako by ji předem obviňovala z jakékoli odpovědi.

„Čtyři sta padesát.“ Vedoucí si sundala brýle a otřela si je o lem pletené blůzy, nejspíš v naději, že si přichozí přes čirá skla lépe prohlédne. „Odpoledne jich ale bude víc, čekáme na transport z Jelabugy.“

„Kolik z nich zdravých?“

„Záleží na tom, koho považujete za zdravého. Na ošetřovně a v karanténě je sedmačtyřicet dětí...“ Ve tváři se jí zračil stále větší zmatek a její dech se při svižné chůzi zrychloval. „Nebo jste z Lidového komisariátu pro zdraví?“

Nebylo správné nutit staršího člověka k takovému spěchu. Rozuměla tomu Bílá? Zdálo se, že ne – nerozuměla. Nebo naopak rozuměla velmi dobře?

„Kolik z celkového počtu zdravých dětí je starších pěti let?“

„Asi dvě třetiny... Ale promiňte... jak se...“ Shapiro sotva popadala dech. „Soudružko...?“

Dějev se styděl.

„Bílá,“ představil svou společnost. „Komisařka Bílá z Komise pro zlepšení života dětí.“

„Dětská komise!“ rozzářila se okamžitě Shapiro a zapomněla na to, že se jí nedostává dechu. „Konečně jste si na nás vzpomněli! Bez vás tady umíráme, umíráme... Proč jste nám nedala vědět předem? Dala bych dohromady všechny údaje a připravila bych seznam otázek, aby to nebylo ve spěchu...“

„Nemusíte spěchat,“ Bílá si prohlížela okna a stěny mezi nimi: déšť venku zesílil a po oprýskané omítce teď na parkety stékaly velké kapky.

Neprohlížela si je jen tak, ale dávala najevo, že to vidí a odsuzuje. Měla zvláštní způsob chování, nejen svá slova, ale i gesta, a dokonce i mlčenlivé pohledy měnila ve výčitku! Nebyla to ženská, ale zmije.

„No, za prvé samozřejmě prostory,“ začala Shapiro zaniceně. „Sama se můžete přesvědčit, v jakých podmínkách žijeme! V Lidovém komisariátu si myslí, že nám dali palác a konec, práce je hotová! Ale jak máme v tomhle paláci žít? Přemýšleli o tom? Jak se tady máme učit? A jak spát? A stonat? V takových podmínkách není místo pro děti.“

„Opravdu,“ přitakal Dějev (velmi chtěl chudince vedoucí pomoci). „Kde jsou postele?“

„Ve Šlechtickém sněmu se nespalo, soudruhu,“ zakroutila Shapiro mentorsky hlavou. „Zde se tančilo na plesech a pořádaly se tu hostiny. Tohle je naše nejslušnější postel.“

Plácla dlaní rukou do venkovní lavičky, očividně přinesené z nějakého parku, na níž se hemžila hromada děcek, přikrytá hedvábným ubrusem s trásněmi, který byl příšerně zamaštěný a dávno ztratil svou původní barvu.

„A každý den tu mám novou várku dětí! Kam je mám všechny umístit, všechny ty evakuované?“ Shapiro tragicky roztáhla své stařecké hubené ruce a v mžiku vypadala jako vyčerpáný

pavouček. „A k tomu každý den odložené děti. Dokonce jsme na dveře vyvěsili oznámení: *Všechny kojence odnášejte, prosím, přímo do Domova pro kojence*. I adresu jsme uvedli. Ale matky byly buď negramotné, nebo tvrdohlavé: každé ráno jsme na schodech našli jedno dvě kukaččí mláďata, nebo rovnou tři...“

Dějev na sobě ucítil něčí pohled. Otočil se – přes sklo mnohokřídých balkonových dveří se na něj dívalo několik sádrových soch; pravděpodobně je na balkon umístili, protože teď byly nepotřebné. Některé měly uražené nosy. Po nehybných tvářích soch stékala dešťová voda.

„... A pak sem každý den přichází samo od sebe deset nebo patnáct lidí. Chodí a chodí a chodí. A nepřichází jen Tatarsko – chodí sem i Čuvašsko, Mordvinsko, přicházejí Němci z okolí Saratova, nedávno přišlo Kalmycko. Dejme tomu, že výrostka dovnitř nepustím. Ale tříleté dítě? Nemám to srdce odmítnout.“

„To jste ze samé srdečnosti zatloukli okna plechem?“ Bílá obešla sál, otočila se a rázně vykročila k východu, jako by byla paní domu a prováděla své hosty po téhle instituci.

Drsný tón a hrubé chování jeho společnice bylo Dějevo-
vi tak nepříjemné, až skřípal zuby. To není dětská komisařka, ale feldvébl na cvičišti!

„Proč to říkáte?“ Shapiro sotva držela s Bílou krok. „Přízemí a sklepy jsou neobyvatelné, tam nemůže žít ani dobytek: v zimě jsou zdi pokryté námrazou tlustou jako prst a na jaře a na podzim je tam vody po kolena. Okna jsou od války bez skel. Krby nefungují a kanalizace je ucpaná. Kdyby tak Dětská komise pomohla...“

Rozhovor přerušil podivný táhlý zvuk: přicházel odněkud shora, od stropu – Dějev si nejdřív myslel, že je to siréna. Jenže nebyla, to vylo dítě – neplakalo, ale vylo – šíleně a dlouze. Vytí jen načas utichlo, aby se dítě nadechlo a zakňučelo. Dokonce i Bílá se zastavila a otočila se za zvukem. Vedoucí však jen unaveně mávla rukou:

„Nevšímejte si toho, to je Seňa Čuvaš. Brzy se uklidní.“

Vytí nepolevovalo, ani když hosté opouštěli taneční sál, ani když procházeli chodbou a vstupovali do další místnosti. Shapiro přivřela dveře, aby je zvuk nerušil – hlas pronikal i skrz stěny.

Jakmile se však Dějev ocitl v novém prostoru, na Seňu úplně zapomněl, tak moc ho další sál ohromil. Kdysi to pravděpodobně byla slavnostní jídelna. Nyní ji obývaly dívky. Byly tu tytéž provizorní postele – z knih, zbytků nábytku, kartonových krabic, stejná tlačénice a nedostatek místa, stejná kostnatá těla a bosé nohy – už ne chlapecké, ale dívčí. A nad tím vším vládlo jídlo.

Strop byl vymalovaný zářivě a velkoryse, působil nesmírně naturalisticky. Kolem stropu visely listy révy, na kterých se skvěly obrovské hrozny nasvícené slunečními paprsky. Byla tam také rozmístěna růžová jablka a medové hrušky, ve světle téměř průhledné. Mezi horami meruněk a broskví se třepotali motýli a napůl oloupané citrony se leskly a téměř z nich kapala šťáva.

I na stěnách byly obrovské obrazy. Pečená zvěřina, bleďě růžové kýty, ústřice, nakrojený chléb a zpola plné sklenice vína – všechno to bylo nepředstavitelně velké a v perfektním stavu: žádná prasklina ani plíseň nepostihly tuto ohromnou hojnost – fresky zářily leskem, jako by je namalovali včera.

Bylo tu naprosté ticho: dívky, přimáčkuté obrovským prostorem, ležely klidně a sotva slyšitelně mluvily (dokonce i Seňa Čuvaš přestal křičet). Dějev si všiml, jak se jedna z nich pokouší odloupnout kus namalovaného masa ze zdi, ale nepodařilo se jí to: vrstva barvy byla silná a pevná a dívčín prst byl slabý.

Chtěl se na něco zeptat, ale jen nevrle hýknul, když si prohlížel ovocný mrak, který se rozprostíral nad jeho hlavou.

„Říkám vám, že nemáme místo,“ vzdychla Shapiro.

„Nedá se nějak zakrýt to...“ Dějev se zamračil a hledal vhodné slovo, „to umělecké dílo?“

„Čím? Uhlem? Ani ten nemám.“

„S místem je vše jasné,“ přerušila je Bílá. „Co vás ještě trápí?“

Když se komisařka dívala na kulinářské šílenství kolem, pod nímž se choulily děti, Dějev na její hladké, krásné tváři nepostřehl žádné známky emocí. Měla podivnou duševní konstituci: buď se dostávala do varu kvůli maličkostem, nebo byla tím nejsuchopárnějším člověkem, jako kdyby neměla v těle srdce, ale kus zmrzlé ryby. Zdi, do kterých zatékalo, a okna zatlučená překližkou ji znepokojovaly. Ale utrpení dětí, které žily obklopené namalovaným jídlem, ne?

„Za druhé, samozřejmě strava,“ odpověděla Shapiro pohotově a ukázala svými žilnatými rukama na vyobrazené potraviny. „Všechno chápu: rozvrat, hlad, těžké časy. Ale proč je tedy evakuujeme, když je nemůžeme nakrmit? Rubl týdně na dítě – kdo to kdy viděl? Čím ho za rubl nakrmím? Mlýnským prachem? Ovesnými otrubami? A je třeba ho nejen krmit, ale také ošetřovat a udržovat v teple. To je už za třetí.“

Kývla hlavou na krb v rohu – pořádně široký, litinový a mramorový krb, před kterým se povalovalo několik zlomených větví a roztrhané noviny. V chřtánu krbu stálo plechové vědro, do kterého z komína kapala chvílemi voda, venku pravděpodobně pršelo.

„Palác...“ vráscité tváře Shapiro zčervenaly rozhořčením a zdálo se, že ji tento rozhovor celou rozpálil, blůza se jí rozeplnula a její pohyby se staly rozmáchlé. „Napadlo je v Lido-vém komisariátu, kolik dřeva by bylo potřeba, aby se tenhle palác alespoň jednou vytopil? V zimě se tanečním sálem prohánění při zemi vánice!“

Dějev najednou pocítil, že po půlhodině strávené v útulku promrzl: patrně tu nebylo ani trochu tepleji než venku. Sluneční paprsky namalované na stropě nehřály.

„No, o dřevo je jednodušší požádat než o peníze nebo prostory,“ pronesla Bílá opět prokurátorským tónem.

„Žádala jsem! Všechny papír jsem na to vyplýtvala!“

„Tak jste neměla psát, ale měla jste jít za vedoucím sociálky a nepustit ho z kanceláře, dokud vám nedá pár povozů dřeva. Ořezanou tužku musíte těmhle hajzlům přiložit semhle,“ Bílá ukázala prstem do místa, kde mají muži obvykle ohryzek, „a druhou tužku mu dát do ruky: ať to podepíše! A pohrozit mu, že si jinak budete na jeho nedbalost a nepřátelský postoj k dětem stěžovat v čee!“

Podle jakéhosi zvláštního tónu v hlase Dějev pochopil, že komisařka tak sama jednala a nejspíš nejednou. Shapiro jen bezmocně zamrkala krátkozrakýma očima, na odvážný návrh nereagovala a teprve po chvíli pokračovala, jako by stále doufala, že se dočká soucitu:

„Další věcí je samozřejmě hygiena – tu prostě nemáme. Žádné lázně, žádné dezinfekční místnosti – při příjmu děti koupeme, jedna vana musí vystačit pro deset dětí. A jeden kousek mýdla musí taky vystačit pro deset. A co když se tu objeví svrab? Nebo favus? Při tom pomyslení mě jímá hrůza...“

„Přestaňte se už bát a stěžovat si!“ Bílá natolik zvýšila hlas, až sebou Shapiro trhla a děvčátka se vylekaně zadívala na povykující dospělě. „Zajděte na Lidový komisariát zdraví a bouchněte pěstí do stolu! A na ten jejich stůl vysypte hrst vši jako suvenýr od nemytých dětí. Dezinfekční místnost, mýdlo a zubní prášek budete mít natotata!“ Rozhořčeně se otočila a zamířila ke dveřím.

Všechno tohle dělala, pomyslel si Dějev. Bílá všechno tohle dělala: bouchala pěstí do stolu i po něm rozhazovala vši. Nebo možná ne po stole, ale tomuhle mizernému vedení přímo za krk. Z takové se nestane člověk, ale gangréna v sukni. A on – hlupák! – zíral na její řasy a krásná kolena. To s ní musí být v jednom evakuačním vlaku?

„To mi radíte jako členka Dětské komise?“ podivila se vedoucí.

„A to důrazně!“ Komisařka se, když opouštěla jídelnu, ani neobtěžovala přidržet dveře, a ty málem praštily za ní spěchající Shapiro do čela. Dějev sotva stačil včas přiskočit a ochránit stařenku před úderem. Kdyby bylo po jeho, nejraději by

těmihle dveřmi praštil Bílou – do zad, nebo dokonce do její krásné arogantní tváře.

Ale ta už letěla po schodech do druhého patra a málem srazila nějakého malého kloučka.

„Rozestup se, moře – hovno plave!“ zavrčel.

„Není hovno jako hovno!“ opáčila okamžitě Bílá.

„Tam není nic k vidění!“ znervózněla Shapiro víc než předtím a v jejím hlase zazněla obava. „Je tam jenom lazaret a karanténa!“

Příliš pozdě, komisařka už vyběhla po schodech a její podpatky klapaly na podlaze kdesi nahoře.

Chlapec měl na sobě karmínovou kamizolu se zlatými květy a křišťálovými knoflíky – stál na chodbě a čural do kbelíku. Kamizola mu byla tak velká, že se její podolek zmačkal a záhyby ležely na parketách, ale chlapcův hubený krk trčel z límce jako klacek ze sudu. Pod červeným sametem se běhalo úplně nahé tělo – chlapec neměl ani kalhoty, dokonce ani spodní prádlo. Když vykonal potřebu, snaživě si zvedl šosy oděvu, aby je při chůzi nevláčel, a odšoural se zpět na své místo. Jeho bosé nohy, viditelné zpod okraje kamizoly, připomínaly nohy slona – zrůdně tlusté končetiny, které ztratily tvar, našlapovaly pomalu a s námahou, sotva se odlepovaly od podlahy.

„Tenhle poklad jsme našli na balkoně orchestru spolu s parukami a pudrem,“ vysvětlila Shapiro a zadýchávala se při výstupu do patra (Dějevovi se zdálo, že poslední minuty už trochu vrávorá únavou a nervozitou). „Patrně to tu zůstalo po muzikantech: tucet maškarních kostýmů, ale ani jeden pár bot. Lepší by to bylo obráceně. Ale nemůžeme to nechat přijít nazmar, tak jsme to rozdali dětem... Nebo se mu díváte na nohy? Říkám vám, že tohle je lazaret.“

Prostory ve třetím patře byly mnohem užší a nižší: v malých oknech byla vidět římsa přečnávající přes horní okraj,

a kdyby chtěl, mohl Dějev dosáhnout až ke stropu. Kdysi tu zřejmě byly hospodářské místnosti. Do každé z nich vedly nízké dveře.

Shapiro a Dějev nahlédli do několika pokojů (člověk se musel ohnout, aby se hlavou nepraštil o zárubeň), dokud v jednom z nich nenašli Bílou: nevykračovala si po místnosti, ale jen stála u dveří a pozorně si prohlížela její obyvatele. Nemohla by se v místnosti pohybovat, pokoje byly příliš malé a dětská těla byla příliš hustě naskládána na podlaze.

Ta těla byla podivná. Některé jejích části – paže, ramena, žebra, klíční kosti, šíje – byly neobyčejně hubené, s ostře vyčnívajícími kostmi. A jiné – chodidla, holeně, stehna a břicha – byly neskutečně tlusté, podobaly se prachovým polštářům. Stejně to bylo i s tvářemi: někdo měl vychtrlou masku a jiný neměl ani obličej, ale vypadal jako nafouklá žába se sotva viditelnými štěrbinami očí v záhybech. Dějev samozřejmě viděl opuchlé lidi (a kdo na Volze takové neviděl!), ale tolik najednou a samé děti... Některé byly nahé, jiné zahalené sametovou kamizolou, na způsob té, kterou už viděli. Některé měly na hlavě zlatem vyšívané třírohé klobouky s peřím a kudrnaté paruky. Děti se povalovaly na lehátkách i na podlaze, líně si povídaly a mnohé spaly.

„Samozřejmě že předpisy nedovolují, abychom brali opuchlé a zmrzačené,“ zamumlala provinile Šapiro a Dějev konečně pochopil důvod jejích rozpaků, „ale ti, co je evakuují... Co si kdo na nich vezme, jsou to taky jen lidi. Může se stát cokoli, udělají chybu: jednou přivezou kojence, podruhé těhotnou dívku od Mamadyše, i když třináctiletou, nicméně těhotnou...“

„Náklady na zaopatření těchtole nedohodnutých lidí strhávejte z platu těm, co je evakuují,“ navrhla Bílá. „Okamžitě přestanou dělat chyby.“

Shapiro se jen provinile shrbila a neřekla nic.

„Buď zticha!“ procedil Dějev nenávistně: už to nemohl vydržet.

Bylo to řečeno tiše a oběma ženám do zad – pravděpodobně to neslyšely. Chtěl to zopakovat hlasitěji a přidat pár povzbudivých slov vedoucí a také vzít Bílou pod loktem (pevně ji sevřít, aby ji to opravdu bolelo) a nedovolit jí znovu otevřít pusu..., ale pak se někdo zezadu dotkl jeho nohy – láskyplně, jako by se kolem něj otřela kočka ocasem.

Otočil se: asi čtyřleté nebo osmileté děvčátko – tak hubené, že se nedal určit jeho věk – sedělo v rohu na hromadě slámy a natahovalo ruku k příchozím. Velké oči – bílé jako dvě oloupaná vařená vejce – se upřeně dívaly na Dějeva. Dlaň měla ve tvaru lodičky a pohoupávala jí ve vzduchu. Uvědomil si, že je slepá. Žebrá o almužnu podle zvuku.

„Už to nemusíš dělat.“ Dějev si dřepl vedle ní, pohladil dívku po rameni a jemně stáhl její nataženou ruku k zemi. „Stejně tě tu nakrmí.“

„Neobtěžujte se,“ otočila se Shapiro. „Marchum nerozumí – ani rusky, ani tatarsky. Má dojem, že si tak vydělává na chleba.“

„To je celý náš palác,“ řekla Shapiro už na chodbě a gestem je vybídla směrem ke schodišti. „Teď jste viděli všechno. Pojdme dolů, soudruzi, uvařím vám čaj.“

Avšak sejít dolů nestihli – někde velmi blízko se ozvalo známé úporné kvílení – dalo by se považovat za zvířecí, nebýt krátkých vzlyků a mumlání mezi jednotlivými intervaly.

„Seňa Čuvaš?“ pochopil Dějev.

Vedoucí, která byla z nějakého důvodu bledá a měla strnulý výraz ve tváři, jen krátce přikývla a odvrátila zrak.

„Pronásleduje ho houf vši,“ vysvětlila. „Ve spánku. Utíká před nimi, ale nemůže jim utéct. Měl silně omrzlé nohy a štípance od hmyzu jsou teď velmi bolestivé. Když se Seňa probudí, chytá tyhle vši na sobě, chytá a chytá... A když usne, tak ony jeho... Jdeme, soudruzi!“ V hlase vedoucí zaznívala jakási předurčenost. „Mám výborný čaj – mrkvový.“

Bílá pohlédla do očí Shapiro plných smutku.

„Nepotřebujeme čaj,“ řekla.

A kráčela podél zavřených dveří, naslouchala a hledala ty, za nimiž křičel Seňa.

Když je našla, otevřela je.

Dveře nevedly do pokoje, ale na balkon orchestru.

A tady neležely děti, nýbrž dětské kostry: tak to Dějevovi připadalo, jakmile vstoupil dovnitř. Na židlích postavených vedle sebe byla z hadrů vytvořena místa na ležení. Na nich spočívaly kosti – tenké, obalené našedlou ochablou kůží. Kůže byla stejná i na lebkách a obličejích, které jako by se skládaly jen z obrovských úst a očních důlků. Kostry se občas pohnuly: někdy bezmyšlenkovitě otevřely oči a malátně se pohupovaly na lůžku, nebo ležely bez hnutí s polootevřenými víčky. Několik dětí bylo uloženo ve velkých plochých krabicích (Dějev podle vyřezávaných úchytlů trčících z boku poznal, že jde o zásuvky komody). Jedno dítě leželo v překližkovém pouzdru na kontrabas.

Byly to děti upoutané na lůžko – takové, které již prodělaly mdloby z hladu, horečky z hladu, byly z hladu opuchlé a hladověly dlouhou dobu – ne měsíce, ale roky – takže organismus z neustálého nedostatku jídla nezemřel, ale zeslábl a ztenčil se. Byly to děti, které už bylo těžké zachránit. Ze stropu na ně zírali usmívající se sádroví amorci.

Tady ležel i Seňa. Už nekřičel, ale ospalýma očima zíral kamsi do prázdna a dýchal jako pes se široce otevřenou pusou. Měl hrbolatou lebku s řídkým ryšavým porostem a nehezky velké uši, v téměř bezzubých ústech se po obou stranách jazyka blýskaly dva horní špičáky.

„Vaši lidé, kteří zajišťují evakuaci, přivázejí i pacienty upoutané na lůžko?“ Bílá mluvila velmi tiše a rychle škubala pobledlými nosními dírkami. „A vy je přijímáte? Všude kolem jsou tady samí andělé milosrdenství!“

Shapiro si z nosu sundala zamlžené brýle, a aniž na otázku odpověděla, šla opravit Seňovu příkrývku, kousek gobelínu,

na kterém bylo možné ještě rozeznat vzor skládající se z koro-
roptví a loveckých psů.

Zdola se z tanečního sálu přeplněného zdravými dětmi
ozýval křik a smích.

„Proč jsou na tak zvláštním místě?“ Dějev se podíval z bal-
konu a uviděl kluky, jak vesele na parketu skáčou „přes kozu“.

„Říkám vám, že nemáme žádný prostor.“ Vedoucí hladila
Seňu po vyholené hlavě; bez brýlí její drobná růžová tvářička
vypadala dětsky, jen vrásčitě.

„Těm, co jsou upoutáni na lůžko, je už všechno jedno,“
shrnula to uštěpačně Bílá.

„No tak!“ Dějev cítil, jak se mu náhle zvedl žaludek, buď
z výšky balkonu, nebo z toho, co viděl.

„Chápu, že jsem porušila všechny předpisy.“ Shapiro se
narovnala a pomalu si nasadila brýle zpátky na nos. „A jsem
připravená přijmout trest. Ale musíte to přece pochopit – jste
z Dětského výboru, ne z čeky – kam jsem je měla dát? Měla
jsem je poslat nazpátek do Jelabugy nebo Laiševa?! Žádám
vás, abyste v závěrečné zprávě o výsledcích kontroly uvedli,
že za všechno jsem odpovědná výhradně já a...“

„Nejsme tady kvůli inspekci,“ přerušila ji Bílá a podíva-
la se vedoucí přímo do tváře. „Shromažďujeme děti k převozu
do Turkestánu.“

„Ano, takový dopis nám přišel...“ zamumlala Shapiro roz-
pačitě a pak najednou tence dívčím hlasem zavýskla a položila
si vrásčitou ruku na prsa, když pochopila. „Proč teda všechno
to kolem? Všechno to vyptávání a obcházení místností... Celá
ta exekuce... Proč jste to neřekli hned?“ Její oči za tlustými skly
brýlí byly najednou ohromné: možná z rozhořčení, ale Děje-
vovi se zdálo, že z přetékajících slz.

„Všechny děti v přijímacím středisku jsem musela vidět
osobně.“

„Takže moje zpráva by vám nestačila?“ Vedoucí si při-
tiskla k hrudi i druhou ruku, vystrčila dopředu hubená ramena
a každou vteřinou se čím dál víc choulila a křčila.

„Ne,“ odpověděla Bílá už klidně a vážně a odmítla její vyčítavý tón. „Sestavila jste seznam dětí, které mají být odvezeny?“

„Ano, s malou rezervou. A právě jsem se chtěla zeptat Lidového komisariátu pro vzdělávání...“

„Kvóta se navyšovat nebude, tu svoji rezervu si hned vyškrtněte.“ Bílá přelétla pohledem balkon. „Žádám, abyste vyškrtnla všechny ze třetího patra, stejně jako kojence do dvou let a těhotné dívky. Ponechte pouze ty zdravé. A nejlépe ty starší.“

„Co když s tím nesouhlasím? A k vlaku nepřivedu čtyři sta dětí, jak říká kvóta, ale čtyři sta deset? Necháte je na nástupišti?“

Komisařka neodpověděla, ale její tvrdý pohled dával jasnou odpověď.

„Moc vás prosím! V seznamu jsou opravdu jen ti, kteří mají šanci dojet – pokud vím...“

Bílá mlčela.

„Jak bych mohla – vlastní rukou vyškrtnout?“ Shapiro tam stála s pěstičkami zaťatými do krku, jako by se chtěla udusit. „Nepředstavitelná volba...“

„Nemusíte nikoho škrtat,“ pronesl Dějev. „Vezmeme všechny. Jak chlapce v kamizole, tak slepou Marchum i Seňu Čuvaše. I těhotnou dívku vezmeme. A tyhle taky.“ Kývl na lůžka kolem.

„Ne!“ Bílá se k němu prudce otočila, jako by ho chtěla uhodit.

„Ano!“ odpověděl Dějev. „Jsem velitelem vlaku. Připravte si papíry,“ to říkal už vedoucí. „Podepíšu je.“

Ta jen mhouřila oči a zmateně přejížděla pohledem z jednoho hosta na druhého.

„Nemají boty – nikdo z nich,“ zašeptala, hlas se jí náhle roztrásl a zesláblé ruce jí ochaběle klesly podél těla. „Aspoň kdyby se nějak dostali k vlaku a pak už dojedou...“

„Boty seženem,“ řekl Dějev. „Seženem!“

„Chcete být hodný?“ to mu řekla Bílá až na zápraží; ani to vlastně nevyslovila, spíše procedila skrz zuby. „Soucitný? Laskavý po všech stránkách?“

„Chci,“ odpověděl Dějev. „Ty ne?“

„Ne!“ Stála u dveří evakuačního střediska, hranaté boty pevně přitisknuté k žule, jako by stále doufala, že se vrátí a vyřeší problém jinak. „Já chci dostat co nejvíce dětí do Turkestánu – živých! Ale ty upoutané na lůžko nedovezu, jen budou zbytečně zabírat místo ve vagoně.“

„Ať radši umřou tady, co?“

Dějev už seběhl po schodech dolů, ale komisařka se ani nepohnula – a on na schodišti zaváhal a nevěděl, jestli má zůstat s ní, nebo jít dál. Utéct jako zajíc před liškou se mu nechtělo.

„To je logika přežití, Dějeve! Krutá, ale logika: nejprve pomoci těm, kteří ještě mohou být zachráněni.“

„Můžeme je zachránit všechny!“ Dějev přiskočil těsně k ní, ale neměl šanci se na ni podívat z očí do očí, celou dobu ji sledoval zespodu. „Zachránit, nebo se o to aspoň pokusit.“

„Za cenu života jiných, zdravých dětí?“

Bylo to poprvé, co u člověka viděl takové oči: chladné a zlostné zároveň. Takové viděl u vlků, když se při lovu vrhali na lidi. Nikdy ne u člověka.

„Jak tě strana mohla udělat dětskou komisařkou?!“ Dějev zoufale máchl rukou, vrhl se po schodech dolů a hnal se pryč, ale nevydržel to, v běhu se otočil a vykřikl nádavkem: „Nejsi zásadová ani bezcitná, ne! A dokonce ani z kamene! Ty jsi, Bílá, nepřítel!“

Komisařka stála na zápraží, jako kdyby zapustila kořeny.

„Do Samarkandu, Dějeve, jsem váš jediný a nejspolehlivější přítel,“ odpověděla tiše, ale on ji slyšel.

Ale kde sežene ty boty? Pět set párů bylo číslo stejné jako třeba pět milionů. Nikdo nevlastnil takové bohatství – ani v obchodech, ani ve skladech vetešníků, ani na tržištích boty nebyly. Ve městě se chodilo ve střevících s utrženými podrážkami, v záplatovaných válenkách, v konopných láptích a sandálech. Když přšelo, lidé si přes ně nasadili dřevěná kopyta – kusy dřeva se šňůrkami –, aby mohli chodit v kalužích. Kvalitní obuv byla k vidění jen zřídka a dala se získat buď od překupníků na bleším trhu, nebo ji vydával vojenský správce skladu (dost chytráků narukovalo jen kvůli pevným botám). Taky Dějev dostal svoje boty v zásobovací službě – sotva nošené, jen o číslo větší, než potřeboval, ovšem bez tkaniček, hotová pohádka, a ne boty! Ale ani ve vojenských skladech se nemohlo prášit na zásobu bot pro celý pluk. Pět set párů dobrých bot bylo možné si pouze vypůjčit – a to jedině od armády.

Dějev dorazil do pevnosti rychle, jako by neběžel v podzimním blátě, ale uháněl tryskem: nedávná hádka mu dodávala sílu. Tady, za bílými zdmi starobylé pevnosti, žila vojenská akademie – za těmito zdmi pochodovalo po zemi, pobízelo ostruhami koně a mašírovalo na cvičišti pět set párů bot, tolik potřebných pro Dějeva.

Do pevnosti ho však nepustili. Stráž u brány – hlupák s bajonetem! – si postavil hlavu: nemáš propustku, nemáš přístup.

„Jsi vrah!“ Dějev vybuchl. „Zatímco my tady spolu žvámíme, umírají děti.“ Dějev si okamžitě uvědomil, že mluví jako Bílá, a rozzuřil se ještě víc. „Jdi mě aspoň ohlásit veliteli!“

A on, že prý nemůže opustit svoje stanoviště.

„Budu křičet,“ pohrozil mu Dějev. „Řvát jako špatně poríznutý prase – volat toho tvýho velitele, dokud za mnou nepřijde.“

A on na to, že může zavolat milici.

Dějev si odplivl a čekal. Poprchávalo a on se choulil do sebe, pohledem provrtával strážného, pohodlně skrytého ve

strážní budce, a snažil se ho přivést do rozpaků. Jeho oči však neustále sklouzávaly níž – k úhledným, s láskou a pečlivostí vyleštěným vojákovým botám.

Vzpomněl si na děti. Co když opravdu začnou po cestě umírat?

Nezačnou. Musí jenom sehnat boty – a děti přeběhnou ze studeného kamenného paláce do teplých vagonů. Dějev je ve vagonech zavře – na sedm západů, jako ten nejcennější náklad –, rozpálí kamna do ruda, aby ve vlaku nastalo léto –, a rozjede se, jako střela vyrazí do Samarkandu. Stačí pár týdnů a budou v Turkestánu.

A tam je věčné léto. Slunce tam pálí, deště jsou mírné. Je tam obilí a rýže. Jsou tam zázračné hrozny, po kterých krev proudí rychleji a tváře červenají (sám je neochutnal, ale slyšel o nich). Jsou tam hromady ořechů a sušených švestek velkých jako dětská pěst. Pro každého je tam také dostatek skopového. Jen musí sehnat ty boty...

Tak hlídal bránu spolu se strážným, dokud se úplně nese-
tmělo. Lidé vcházeli a vycházeli z pevnosti a z jejich úspěcha-
nosti a kvapnosti bylo zřejmé, že to nejsou velitelé. Do brány
vjelo auto a propustka opatrně vytažená z okénka opět zna-
menala, že to není ten, na kterého čeká.

Velení se objevilo až večer. Uvnitř pevnosti zaduněl koň-
ský dusot a strážný si okamžitě stoupl do pozoru a vypouklil
snaživě oči. Je to tady, dočkal jsem se, pochopil Dějev.

Z brány se vyřítil kůň. Na jeho hřbetě seděl někdo velký
a mohutný v uniformě. Protože ve tmě nedokázal rozeznat
pruhy na rukávu, vrhl se Dějev pod kopyta:

„Soudruhu veliteli!“

Strážný se pokusil opovážlivce odtáhnout, ale jezdec už
zarazil koně, a ten se na místě vzpínal, stavěl se na zadní a hro-
zil, že rozdrtí lebky všech kolem.

„Soudruhu veliteli!“

Dějev kroužil kolem tančícího koně a snažil se záro-
veň dokřičet na jezdce a vyhnout se strážnému, který se tu

nemotorně motal s překázejícím bajonetem za zády. „Pět set dětí! Pokud jim nepomůžeme, zemřou!“

Strážný přece jen dostihl Dějeva, a protože nevěděl, jak ho zneškodnit, objal ho zezadu – jako by sahal na dívku, hlupák! Dějev měl lokty pevně přitisknuté k tělu a na zádech mu visela těžká hora masa, která mu bránila v pohybu.

„Pět set dětí!“ snažil se vymanit ze sevření strážného a překřikoval dusot kopyt. „Potřebují boty – nutně!“

„Proč jste přišel za mnou?“ Jezdec mluvil klidně, nezvyšoval hlas – byl si jistý, že ho uslyší. „Kde bych vzal boty?“

„Vy ne, ale vaši vojáci je mají! Ať nám je půjčí – na chvíli, jen na cestu na nádraží! Jinak děti v téhle zimě nastydnou! Všechny jsou bosé, všechny do jednoho...“

„A vy navrhuje nechat bosou celou vojenskou akademii?“ Jezdec seděl na tančícím koni velmi vzpřímeně, jednou rukou držel otěže a druhou měl ležérně svěšenou podél těla (takový švihácký postoj viděl Dějev nejednou – u bývalých důstojníků carské armády).

„Jenom na jednu hodinu!“

„Zbláznil jste se...“ Jezdec nekřičel, jen se podělil o svůj postřeh. „A co když v tu hodinu zazní povel *do boje*?“

„Co když všechny zemřou na nachlazení – pět set dětí? Přežili tři hladové roky a teď zemřou?“ Dějev vykřikl a vyděsil se vlastních slov. „Musí jet do Samarkandu, za sluncem a chlebem. Měl bych je tam hnát plnou parou! Místo toho ztrácím čas dohadováním s vámi...“ Zlostně pohlédl na strážného, který ho stále držel v železných kleštích. „Mandát mám v náprsní kapse. Ukázal bych vám ho, ale nemám volné ruce.“

Jezdec velitelsky trhl bradou a strážný rozevřel objetí a lítostivě zasupěl.

„Máte dobře živené a silné vojáky!“ Dějev si nemohl pomoci a třel si pohmožděná ramena. „Copak by nemohli v tepkých kasárnách hodinku posedět bosí?“

Sáhl do náprsní kapsy vojenského kabátu a ukázal své pověření – vystrčil nahoru rozložený dokument.

V přítomí se dalo jen stěží rozeznat, co tam je napsáno, ale jezdec se k ležstru nesklonil ani ho nevzal do ruky – ještě chvíli rajtoval kolem na koni, prohlížel si žadatele ze všech stran a pak tiše přikázal:

„Přijďte v neděli – v šest hodin ráno, s povozem. Čekejte tady u vchodu. Dostanete pět set párů bot proti podpisu. Vráťte je do dvou hodin. Povoz bude doprovázet a na situaci dohlížet jezdecká četa. Při sebemenším podezření na krádež státního majetku zazní povel „taste šavle!““

Dějev neměl čas odpovědět – jezdec trhl otěžemi a kůň stojící dlouho bez pohybu rychle vyrazil vpřed. Jeho kopyta zahřměla po dlážděném chodníku dolů směrem od pevnosti.

Neděle byla pozítří. Na ten den byl také stanoven odjezd.

Hned se rozběhl pro věci na ubytovnu – rozhodl se, že se do vlaku přestěhuje teď v noci, aby zítra zbytečně neztrácel čas. Ale měl chuť běžet za Čajanovem. Měl takovou chuť, až ho píchalo v hrudi! Chtěl vtrhnout do velitelovy kanceláře a podívat se chlapsky Čajanovovi do očí, jako by si byli rovni. A říct mu: Bílá není náš člověk. Nemáme společný cíl. Ženskou ve vlaku samozřejmě zvládnou, ale vypije tolik krve jako nějaký upír. Ne mojí krve, ale té dětské. Pustit ji k dětem je strašné. A to, že má hodnost komisařky, je chyba. Říkám vám to zodpovědně, soudruhu Čajanove. Nestěžuju si, ale oznamuju to.

Ale i kdyby se Dějev rozkrájel, bude to vypadat, že si stěžuje.

Stěžovat si na ženskou mu bylo hanba.

Proto za Čajanovem nešel. Jen se podíval na svítící okno jeho kanceláře v nádražním křídle a pokračoval dál po kolejích zářících v měsíčním světle a po křupajícím šterku k zadní části odstavné koleje, kde čekal prázdný vlak připravený k odjezdu.

Byl opravdu prázdný? Okna jednoho z vagonů zářila světlem žlutým petrolejovým světlem.

Pracovali tesaři do noci? Všechny stavební práce přece byly dokončeny ještě před obědem: Dějev sám obešel vlak, aby zkontroloval pevnost stlučených pryčů, a podepsal vedoucímu družstva list o provedení práce. Nebo žebráci hledali nocleh? Nebo tu snad zloději jezdící z místa na místo čekají na příjezd dalšího vlaku?

V záhybech kabátu nahmatl revolver: kazaňským dopravákům ještě bandalír ani stejnokroj nedali, a tak musel nosit zbraň jednoduše v kapse. Snažil se jít bezhlučně, přestože mu pod nohama křupaly kamínky, a přikradl se k vlaku.

Zvenčí nebylo do vagonu vidět – okna měl vysoko a Dějev zvenku zahlédl jen kus stropního obložení. Na stropě se kolébal něčí stín, rytmicky a široce jako kyvadlo.

Vytáhl revolver. Pomalu, se zatajeným dechem stoupal po železných schůdkách ke dveřím vagonu. Uchopil kliku a stejně pomalu ji stiskl. Vytasil zbraň před sebe a proklouzl otevřenými dveřmi.

Uprostřed vozu, osvětleného petrolejovou lampou, se pohupovaly ženské boky: komisařka Bílá vytírala podlahu jenom ve spodním prádle, s mírně pokrčenými koleny a vystrčeným pevným zadkem. Spodní prádlo bylo pánské, ušitžené na způsob krátkých nohavičkových kalhotek, a téměř úplně odhalovalo nohy – chlapecky štíhlé, se sotva patrným zaoblením lýtek.

„Kde se touláte, Dějeve?“ Bílá vycítila cizí přítomnost, narovнала se a hřbetem ruky si otřela obličej. „Dohodli jsme se, že v noci se bude uklízet.“

Lampa stála na podlaze – aby lépe osvětlovala pracovní místo – a ženská postava byla zespodu osvětlena jakýmsi fantastickým divadelním světlem. Nahé nohy se jí zlatě leskly do všech detailů: kolena měla dolíčky a hrbolky jako dva dětské obličejíky, kotníky byly tenké a suché, dlaní by se daly obejmout; a chodidla – už je to tak – úzká, ne malá, jak si myslel Dějev, ale dlouhá. Dokonce se mu zdálo, že dokáže rozeznat drobné chloupky na vnější straně ženských holení. Trup Bílé zahaloval stín a její hlava byla v šeru vagonu sotva vidět.

„Sháněl jsem boty,“ Dějev nevěděl, kam s očima. „A sehnal! Pozitíří odjíždíme.“

„To bylo rychlé,“ přikývla uznale a přistoupila blíž. „Pomohly mé rady? Přitiskl jste vedoucího městského zásobování ke zdi a pohrozil mu, že si budete stěžovat v čece?“

Zhluboka oddechovala, aby zklidnila svůj prací zrychlený dech. A byla cítit solí. Z nevyždímaného hadru v ženině ruce kapala na podlahu voda.

„Odvrácíte zrak. Takže jsem uhádla?“

„Hned se oblékni!“ rozčilil se okamžitě Dějev. „Potom nebudu odvracet zrak.“

A přinutil se pohlédnout na její prsa – dobře ti tak! Nestydatě zíral do rozhaleného výstřihu její spodní košilky – tu máš! – bez mrknutí oka, a dokonce schválně vyvalil oči a cítil, jak mu tváře hoří studem. Viděl všechno – krk, i klíční kosti, kapku potu v jamce mezi nimi. Sám nevěděl, jak se mu to v takové tmě povedlo, ale viděl to.

„Pro vás jsem komisařka, Dějeve, a ne žena.“ Bílá přistoupila těsně k němu a jeho tělo se napjalo, stouplo si do pozoru, jako by ho někdo vytáhl za vlasy ke stropu, aby byl alespoň o kousek vyšší. „Jaký je v tom pak rozdíl, co jsem? Nebo co jste vy? Copak to tak není?“

Stát se vyšším se mu nepodařilo.

Bílá roztrhla hadr na dvě poloviny a jednu hodila Dějevovi pod nohy. Vrátila se k vydrhnutému místu a pokračovala v úklidu.

Pracovala rychle a pečlivě. Ruce jí rozmáchle klouzaly po podlaze a záda se jí pevně pohupovala. Vlasy se jí vlnily v rytmu pohybů a v bledém petrolejovém světle se blýskaly jako zlatý obláček... Dějev se ovládl a otočil se.

Náhle si uvědomil, že má v ruce pořád revolver. Začal si ho zastrkovat zpátky do kabátu, ale nemohl se vůbec trefit do kapsy. Nakonec ji našel. Pak málem nohou převrhl kbelík s vodou. To by byla katastrofa!

Hodil batoh s věcmi na nějakou polici, shodil kabát a začal

se zouvat. Nejraději by zmizel do vedlejšího vozu a uklízel tam, ale lampa byla jen jedna. Nemohl se ani vytratit na druhý konec vagonu – kruh světla byl příliš malý, takže na osvětleném kousku místa do sebe musí narážet zadky. Tak se budou strkat! Drhnout pár hodin podlahu s drzou holkou není nic těžkého. Vyhrnul si rajtky ke kolenům a rukávy uniformy až po loket. Připraven na úklid!

„Já jsem ale nebyla úspěšná,“ pokračovala mezitím Bílá. „Váš velitel Čajanov vás odmítl stáhnout z transportu. Pěkně jsme se chytli. Řekla jsem mu: Ten váš Dějev je slaboučký, nervózní, citlivý jako slečinka. Nedoveze je...“

Dějev, který právě máchal svůj hadr v kbelíku, ztuhl – ohnutý v půli těla, s mokrým hadrem v rukou.

Před ním se míhaly komisařčiny bosé nohy, které ustupovaly krok za krokem a nechávaly za sebou čistá prkna.

„... A Čajanov mi povídá: Jestli je někdo může dovézt, tak je to Dějev.“ Nohy se pořád přibližovaly. „Může cestou třeba vystřídat strojvedoucího nebo mechanika. Parní lokomotivy zná prý jako otec své vlastní děti. Málokdy ustupuju, ale tady jsem musela.“ Nohy byly už téměř před Dějevovým obličejem, stačilo jen natáhnout ruku. „Jste opravdu nejlepší?“

Dějev mrštil mokrý hadr na podlahu; velké krůpěje se rozletěly do všech stran jako šrapnel.

Strhl si přes hlavu vojenskou blůzu, sundal rajtky a odhodil je stranou – zůstal taky ve spodním prádle.

Popadl těžký kbelík a švihem z něho vylil všechnu vodu – na umytou podlahu. A zároveň na hladké a nestydaté nohy. Škoda že tam byl jen jeden kbelík!

Vlna se převalila po vagonu, zasáhla stojan petrolejeky – plamínek nezhasl, jen se lehce zachvěl. Dějev si klekl na všechny čtyři a začal se horlivě ohánět hadrem – vytírat po komisaře.

Neodpověděl.

Bílá chvíli stála, pozorovala Dějeva a pak mu začala pomáhat...

Petrolejka svítila spolehlivě a pracovali svědomitě, už se nezdržovali rozhovory. Při drhnutí podlahy byl jejich výškový rozdíl zanedbatelný. Jejich spodní košile byly stejné a kalhoty se lišily pouze délkou.

Ve vagonu bylo ticho. Stíny uklízečů se odrážely na stropě, hned se protínaly, hned zase vzdalovaly. Čerstvě zhotovené pryčny voněly smůlou.

Z horní police visel lem úhledně rozložené sukně, přes kterou byl přehozený tmavý chumáč – pánská vojenská blůza.

Den před odjezdem byl nekonečným bojem.

Dějeva, který si po nočním úklidu sotva zdříml, probudil za svítání silný štouchanec do ramene. Otevřel oči a stál před ním člověk. Ne člověk, ale hora: jeho ramena se sotva vešla do uličky, hlava temenem podpírala strop. V ruce hora držela překližkový kufr s červeným křížem uprostřed.

„Doktor,“ zaradoval se probouzející se Dějev.

„Ne,“ zavrtěl muž hora hlavou. „Felčar.“

Felčar Bug vyslovoval slovo „ne“ častěji než ostatní slova. „Ne, místenkové vagony na lazaret nevezmu – mají příliš malá okna. Ale vagon kostel by se hodil.“ „Ne, lazaret nepatří doprostřed soupravy. Musíme ho přesunout na konec.“ „Ne, z takových lůžek budou nemocní padat na zem. Každé z nich vybavte poutacím řemenem.“

Dějev pobíhal mezi vlakem a nádražní budovou tam a zpět – dožadoval se posunovací lokomotivy na posun vagonů (našla se!), řemenů na lůžka (našly se, i když to nebyly řemeny, ale jen provazy z postrojů!), litinových kamen na vaření vody (i ta se najednou objevila!), stolu na operační sál (zrekvírovali kuchyňský stůl z napájecí stanice), dek proti promrznutí (to se ukázalo jako nejtěžší – sehnali jen deset plátěných cestovních pytlů)... Pobíhal po kolejích, plnil pokyny felčara a přemýšlel, kolik je mu asi let.

Muž-hora byl starý a mohutný. Vlasy ostříhané na ježka měl prošedivělé, stejně tak obočí i tuhý porost v uších a husté kníry pod nosem připomínajícím bramboru. Oholené tváře a krk měl vráscité. Žáda dvakrát širší než dívka – za ta léta se nahrabila, ačkoli tím neztratila nic ze své přitažlivosti, naopak ji získala. Velké ruce s mohutnými dlaněmi, na hřbetní straně pokryté stařeckými skvrnami, ale nevisely mu dolů podél těla, nýbrž se na bocích mírně zvedaly, jako by Buga rozpínala nějaká síla. Jeho vojenská minulost byla na vzhledu felčara stejně patrná jako jeho neuvěřitelná síla. Ale jeho věk se nedal odhadnout: stařík měl rychlé pohyby a dočista mladé oči.

„Už jste dlouho v důchodu?“ zeptal se Dějev, když s Bugem popadli z obou stran těžká litinová kamna a tahali je po celém vagonu při hledání vhodného místa.

Dějev už byl v obličeji zarudlý a zpocený, ale felčar vypadal překvapivě svěže.

„Dlouho,“ souhlasil ten den poprvé. „Od minulého století.“

Takže mu muselo být nejméně šedesát: vojenští felčari odcházeli do civilu po dvaceti letech služby.

„Je mi jednadsmesát,“ ušklíbl se Bug při pohledu na zmateného Dějeva, který se to snažil spočítat; pak objal svého obrovským rukama kamna, nadzvedl je a odnesl k vedlejšímu oknu – sám. „Neboj se, synku, do Samarkandu nenatáhnu brka.“

„Žádnej synek, ale velitel vlaku!“

Stařec plácl dlaní do litinové strany kamen (tady budou stát!) a místo odpovědi se jen usmál a odhalil žluté zuby – zdravé, bez jediné mezery nebo tmavé skvrny.

A venku už čekal přidělený kuchař. Ten byl naopak mladý až moc! Klátivý chlapec – hubený jako pohrabáč a stejně tak černý: snědá kůže, oči a obočí jako namalované uhlem, naježené

havraní vlasy. Buď to byl Udmurt, nebo Marijec, nebo čert ví kdo – sám to nedokázal objasnit, protože ruský vůbec ne-
uměl, jen rozuměl, a i to jen s obtížemi. Jmenoval se Memelja.

„Umiš něco ukuchtit?“ vyptával se ho Dějev a smutně si prohlížel kuchařovu rozčuchanou hlavu a špínu pod chlapcovými nehty. „Dokážeš uvařit kaši pro pět set hladových krků? A polívku z žitný mouky? A pohankovou kaši?“

Memelja snaživě a opakovaně přikyvoval a zíral vytřeštěnými očima. Jen jestli tomu rozuměl?

Poslat takového kuchaře samotného pro zásoby nebylo možné, a tak šli do zásobovacího pododdělení společně. A ne nadarmo: ze seznamu požadavků neměli v pododdělení pohanku, žitnou mouku ani jiné potraviny.

„Čím mám cestou nakrmit děti?“ Dějev výhruzně dýchal na úředníka za pultem. „Když nemáš to, co je na seznamu, vydej nám, co máš!“

„Nic nemám!“ odsekl líně a znuděně se zakřenil. „Jsi snad jediný v celém městě, kdo má hladový děti?“

Dějev si ani nevšiml, jak se přehoupł přes pult. A hele, už držel kancelářskou krysu za límec a málem mu vrazil nos do znuděného ksichtu.

„Říkám ti, vydej, co máš,“ zašeptal mu do ucha, „než tě nahlásím čece...“

Na tom se shodli. Místo pohanky dostal Dějev jáhly, místo mouky ovesné otruby, místo chleba proso a hrách. Ještě dostali také trochu kukuřice a žitných otrub. Soli a slunečnicových pokrutin bylo dost. Sám Dějev prohrabával regály a hledal skryté poklady – olej, kávu nebo sušené ryby –, ale žádné takové bohatství ve skladu neměli.

Nebyly tam žádné nože ani misky a lžíce. Místo toho si museli vzít plukovní cínové hrnky s vyrytými zkříženými bodáky a nápisem „Za vynikající střelbu“, kterých bylo nepočítaně. Kaše se z nich jíst nedala, ale dala se pít, o rosolovitých polévkách nebylo třeba ani mluvit, všechno bylo lepší než nabírat jídlo rukama přímo z kotle! Hrnky byly ještě

carské, ale erbovního orla měly vyraženého jen na dně a tak malého, že připomínal malou skvrnu, které si nikdo nemusel vůbec všímat.

Po celou dobu se Memelja krčil u zdi a nesměle přitakával – Dějevovi, ničemnému úředníkovi, bednám s cinkajícími hrnky uvnitř –, zdálo se, že kuchař má velmi plachou povahu a je poněkud nahlouplý. Dějev měl tedy velké štěstí na personál!

„Jestli jenom jednou připálíš kaši, vysadím tě na první stanici,“ vyhrožoval odevzdane, když s Memeljou společně táhli kořist do čekajícího vozu.

Pohrozil mu, i když věděl, že nikoho nevyhodí a nikoho nevysadí, protože měl jen pár pomocníků.

Memelja horlivě zakýval palicí na souhlas. Pak vylezl na vůz, láskyplně hladil pytle s jáhlami a šeptal jim něco uklidňujícího ve svém jazyce.

Sotva získané potraviny přivezli do kuchyňského vagonu a vyložili, dorazily sociální sestry. Ne po jedné, ale v celém houfu: jedenáct pracovnic – třikrát méně, než bylo pro takový transport potřeba. Ale v Lidovém komisariátu jich víc nebylo – zřejmě i za to měl být Dějev vděčný.

Vrásčitá čela, trpce semknutá ústa, bulkovité prsty – sestry byly na pohled přísné a málomluvné. Tuhle strohost a pokročilý věk žen by Dějev chtěl považovat za zkušenost a byl by rád, ale nešlo to: všechny sestry byly nováčky.

Bývalá služebná. Žena úředníka, jejíž manžel zahynul v neklidném sedmnáctém roce. Ovdovělá popova žena. Švadlena, která přišla na mizinu. Baškirská rolnice, která v občanské válce ztratila rodinu a domov. Obecní knihovnice, která se přestěhovala se začátkem hladomoru do města, protože její obec zpola vymřela a knihy byly rozkradeny a spáleny v kamnech...

„Jsou mezi vámi nějaké sociální pracovnice?“ zeptal se zoufale Dějev, když se procházel podél řady nově příchozích

seřazených u vlaku a prohlížel si jejich vybledlé šály a ošoupané kloboučky.

Neslyšel žádnou odpověď.

„Učitelky?“

Žádná odpověď.

„Zdravotní sestry?... Ošetřovatelky?... Chůvy?“

Jedna z žen udělala krok dopředu a Dějev se v půli slova odmlčel. Proč si té pávice nevšiml dřív? Byla mladší než ostatní – nebylo jí zdaleka čtyřicet – a tak krásná, že se na ni od první chvíle chtěl spíš dívat než s ní mluvit. Tmavé oči a obočí, bělost jejího obličeje a krásná plnost její postavy spolu neobyčejně ladily. Bůhvíproč ho napadlo hloupé „dcera perského knížete“.

„Mám představu o uspořádání lidského organismu,“ pronesla. „Umím poskytnout první pomoc dítěti nebo dospělému.“

Podle měkké výslovnosti bylo slyšet, že je Tatarka. Tedy žádná perská knížecí dcera, ale tatarská. Dějev polkl nasucho a snažil se, aby jeho hlas zněl co nejpanovačněji.

„Medička?“

„Ichtýoložka.“

„Co?“ Byl dětinsky zmatený.

„Specialistka na studium ryb.“

Dějev si uvědomil, že civí stejně jako Memejla. Odvrátil pohled, odkašlal si, sraštil obočí a zamračeně se rozhlédl po ostatních. I sestry se na něj dívaly zamračeně.

„Studovala jsem na univerzitě v Curychu, na fakultě přírodních věd,“ pokračovala knížecí dcera. „Studovala jsem biologii do hloubky.“

Dějev nevěděl, jestli se ten Curych nachází v Německu nebo v Holandsku. Nevěděl ani, kterým vědám se říká přírodní.

„O raněné jste se starala?“

„Ne. Pracovala jsem v Kazaňské botanické zahradě. Mým úkolem bylo vytvořit exotickou sbírku pro akvárium.“

„Jakou sbírku?“ Znovu se neovládl a zeptal se.

Rozčílil se, že se ptá pokolikáté jako nějaký idiot. Ta že-na měla talent mluvit v hádankách a dělat z ostatních blázny!

„Exotickou. Jinými slovy vzácnou. Mořští koníci, klauni očkati, tropické ryby...“ Její hnědé oči byly najednou něžné a zasněné, „... bičonoši zabanovití, maurské modly, pomoc císařský...“

„Proč jsi nezůstala v té zahradě, botanické, s klauny, modlami a císaři?“ nevydržel to Dějev. „Proč jsi přišla ke mně do transportu, zabrala místo někoho jiného? Nebýt tebe, možná by Lidový komisariát poslal nějakou zdravotní sestru, lékárnici nebo ošetřovatelku! Všechno lepší než rybářka...“

„Botanická zahrada už není,“ odpověděla klidně. „Koně ji snědli.“

„Jací koně?“ zarazil se Dějev.

„Byl tam ubytovaný jezdecký pluk – v osmnáctém roce. A koně snědli všechny exotické rostliny – místo sena. A co ne snědli, použilo se v devatenáctém roce na podpal.“

„Proboha, a co tvoje rybičky?“ vykřikla jedna z žen.

„Rybičky?!“ Dějev se dočista rozzuřil. „Tak, poslouchajte můj rozkaz, sestry! Rozdělte se po dvou – a do vagonů! Připravte je na přijetí dětí. Svoje místa na spaní si oddělte závěsy. Vyzvedněte si petrolej do lamp a uhlí do kamen. A už žádné tlachání. Marš!“

Ženy sebou trhly, začaly horlivě pobíhat, nesrozumitelně se domlouvat, rozdělily se do dvojic. Stačila chvíle a rozprchly se do vagonů. Tak se s nimi musí: bez zbytečných cavityků a přísně!

Jenom knížecí dcera zůstala na místě, jako by rozkaz neslyšela. Počkala, až nikdo kolem nebyl, a přiblížila se k Dějevovi.

V jejích lesklých černých vlasech, rozdělených pěšinkou přesně uprostřed, spletených do copů a vzadu na hlavě stočených do uzlu, si všiml pramínku šedin.

„Netrapte se tak,“ řekla mírně a dívala se mu do očí. „Ženy děti zvládnou, od toho jsou to ženy. Taky jsem měla syna, takže umím dítě ukolébat nebo ho nakrmit.“

Vyslovila „měla jsem“ zvláštním způsobem a Dějev se jí neodvážil vyčítat, že neuposlechla příkaz.

„Jak se jmenuješ?“

„Fatima Sulejmanová.“

Je to Tatarka.

„Jaké jazyky kromě tatarštiny ovládáš, Fatimo?“

Očekával, že v transportu budou velmi rozmanité děti, takže by se znalost čuvašštiny nebo čeremštiny hodila.

„Arabštinu, francouzštinu,“ začala vyjmenovávat, „a samozřejmě němčinu. Na univerzitě jsem navštěvovala kurz starořečtiny, ale byl nepovinný a jen jeden rok...“

„Dobrá,“ mávl Dějev zlomeně rukou. „Jdi se, Fatimo, za-
bydlet. Zítřka musíme brzy vstávat.“

Napřímila se a kráčela podél vlaku s tak rovnými zády, jako by svůj malý kufřík nenesla v ruce, ale na hlavě. Nohy v rozbitých botách pokládala na zem tak obezřetně, jak to dělají baletky ve filmech.

Dějev se díval na její ošuntělý kabát, očividně zděděný po někom jiném, na nitěné punčochy, shrnuté u kotníků do harmoniky – a napadlo ho, že by věkem mohla být jeho matkou.

Stařec s osmým křížkem na krku, hejno postarších kvočen a mlčenlivý hlupáček kuchař – to byla celá Dějevova družina. To byli ti, kdo byli určeni, aby ho podporovali a pomáhali mu na mnohadenní cestě: aby udržovali „girlandu“ a její pasažéry v čistotě, krmili je, léčili a opatrovali. Těmhle Dějev svěřil dětské životy – svěřil, aniž si to sám přál. A za koho musel nést zodpovědnost jako sám za sebe.

Byla tu také jízlivá komisařka, která se ráno někam vypařila. Dějev tušil, že se brzy ráno nevytratila jen tak – pravděpodobně šla do chlapeckého domova na Voskresenské ulici, odkud se také očekávali evakuovaní. Dějev by tam měl také zajít, ale copak se mohl od shonu kolem vlaku utrhnout?

Bílá se objevila odpoledne. Dějev ji zahlédl z okna vagonu – klidnou a vážnou, jak kráčí po kolejích s tlumokem na

zádech – a v nitru se mu rozlil hřejivý a šťastný pocit: ačkoli byla komisařka přísná, byla spolehlivá jako bajonet.

„Už jste sehnal další vagon?“ zeptala se místo pozdravu, když otevřela dveře kupé. „Kam umístíte všechny ty, které jste včera tak laskavě souhlasil přijmout – a které jste slíbil určitě dovézt do Samarkandu?“

Radost se okamžitě vytratila.

„Lehnou si po dvou, po třech – nejsou to žádní milostpáni,“ Dějev zrovna dopisoval listinu, kterou naléhavě potřebovalo vedení stanice – přijímal sestavený sanitní vlak o osmi vagonech včetně pojízdného kostela a polní kuchyně.

„Lehnou si,“ souhlasila Bílá. „A v noci spadnou z horních lůžek a zlámou si ruce a nohy, nebo dokonce páteř.“

Dějevova tužka se zastavila na papíře, aniž dosáhla konce řádku. Komisařka měla pravdu: mohlo se to stát a bylo to dost pravděpodobné.

„Na co jste myslel, když jste to sliboval?“ pokračovala tiše, už Dějevovi známým prokurátorským tónem.

Má ještě sehnat řemeny a na noc připoutávat spící na vrchních lůžkách, jako se připoutávají nepřítelští pacienti v lazaretu? Ve staničním skladu nebyly ani řemeny, ani provazy – ráno Dějev na žádost felčara sám vyhrabal všechno, co měli ve skladu.

„Chtěl jste být dobrý a nasliboval jste hory doly. Neměl jste vzdychat a ronit slzy nad ubohými pacienty upoutanými na lůžko. Neměl jste vystavovat na odiv svou ubohou soucitnou duši!“ Mluvila tiše, ale lepší by bylo, kdyby křičela. „Být dobrý znamená myslet na všechno. Obávat se všeho. A předvídat všechno. Být dobrý, to se musí umět. Člověk musí umět říct ne. Přísně napomenout. Potrestat...“

Uložit děti na podlahu? A první noc prochladnou. Dát jim dvě štábní kupé – Dějevovo a Bílé – a sami si lehnout na podlahu? Dvě kupé nestačí na umístění několika desítek cestujících.

„... A své dobré srdce schovat co nejhlouběji do kapsy, aby nevyčnívalo. Někdy být dobrý znamená vypadat jako zlý!“

Něco jemně prasklo – tužka v ruce se zlomila vejpl.

Bílá pořád stála ve dveřích, nešla dovnitř a dívala se na strnulého Dějeva.

„Neničte majetek,“ pronesla, když se dost vynadávala. „Chlapecký domov souhlasil se snížením kvóty. Takže vezmeme pět set dětí – podle plánu, bez navýšení.“

Padesátka chlapců sirotků bude v deštivé Kazani čekat na zimu a přenechá místo půl stovce invalidů z evakuačního střediska.

Dějev položil úlomky tužky na nedokončenou listinu a podíval se na Bílou těžkým pohledem.

„A vy se snažte až do zítřejšího rána nikomu nic dalšího neslibovat!“ Komisařka za sebou zabouchla dveře kupé a z velkého zrcadla, které na nich bylo připevněno, se na Dějeva dívala jeho vlastní tvář – s vystouplými žvýkáci svalu a pevně sevřenými rty...

V tom shonu nebyl čas na hádky. A Dějev na to neměl ani co říct. Měl plné ruce práce až do pozdní noci – ve vlaku a kolem něho; v Čajanovově kanceláři i ve skladištích kolem nádraží; v depu, kde se chystala parní lokomotiva pro transport; v odpočívárně, kde kouřili údržbáři – měl plné ruce práce a myslel na ty cizí kluky z domu na Voskresenské.

Neznal jejich jména ani tváře, a to bylo dobře, že je neznal. Nemohl se před nimi ospravedlnit – a nikdo to po něm ani nepožadoval. Nemohl nic slíbit – a jakou cenu měly sliby tváří v tvář nadcházející zimě? Dějev se mohl jen snažit – rychle dovézt vlak do Samarkandu a stejně rychle ho převézt zpátky, zatímco bezejmenní chlapci budou přechkávat zimu v sálech, kde se na podlaze prohání přízemní vánice. A pak – pokud zima neskončí, vlak nebude rozřazen, Dějeva neodvolají z transportu a chlapce nepošlou do adoptivních rodin – pak je vezme jako první. Byl to slabý argument, ale jiný Dějev neměl.

A také myslel na děti, které včera poznal – na hošíka s jedním uchem, na slepou Marchum s bílými očima, na